

‘Ik wist niet dat ik zoveel beleefd had.’

Levenslessen van Joodse ouderen

Ido Abram & Jenny Wesly

In 2004 ontwierpen we de Arena-methode, een methode die de eigen identiteit zichtbaar maakt en kennis laat maken met de belevingswereld van anderen. Inmiddels heeft de methode zich bewezen als een intercultureel leermiddel bij uitstek. Iedereen kan ermee aan de slag: jongeren en ouderen, scholieren en leraren, ouders en kinderen, professionals en vrijwilligers, allochtoon en autochtoon.

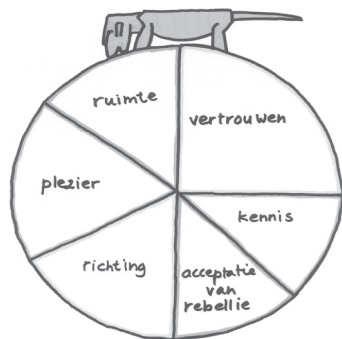
In uitvoering

IDENTITEITSCIRKEL

De ‘arena’ van het leren en leven kan zowel strijdperk als podium zijn en brengt twee beelden samen: hoe jij jezelf ziet (identiteit) en hoe anderen jou zien (imago). Die beelden kloppen meestal niet helemaal. In elk geval zijn ze nooit precies hetzelfde. Dat verschil tussen identiteit en imago leidt vaak tot spanningen en conflict, maar kan ook de aanleiding zijn tot een dialoog. En om dat laatste gaat het. Door je open te stellen voor elkaars cultuur en belevingswereld, maak je het verschil tussen identiteit en imago kleiner: je leert elkaar (en jezelf) dus beter kennen.

Eerste stap in de Arena methode is het zichtbaar maken van de eigen identiteit. Dat gebeurt, tijdens een bijeenkomst, met behulp van de identiteitscirkel, of kortweg, ID-cirkel. Elke deelnemer verdeelt een schijf in diverse ervaringsgebieden

(Wat is belangrijk voor jou?) en vult die partjes in met tekeningen, woorden, foto’s, noem maar op. Alles wat de ervaringsgebieden illustreert – en daarmee ook iemands identiteit – is welkom; het brengt de dialoog op gang. Deze dialoog kan bovendien een visie verhelderen of een nieuwe koers inluiden. En voor wie wil en daar de tijd voor neemt, levert de Arena-methode ook nog eens een mooie en leerzame tentoonstelling op.

ID-cirkel van een beeldend kunstenaar van de Hogeschool voor de Kunsten.

BETH SHALOM

In het Joods verzorgingshuis Beth Shalom, in Amsterdam Buitenveldert hebben we een ID-project voor ouderen uitgevoerd. Het ging om een proefproject voor verzorgingshuizen, maar is in principe met elke groep ouderen te doen. Het project droeg de naam ‘Levenslessen van ouderen’. Daarin maakten vijftien ouderen tussen de 76 en 93 jaar in woord en beeld hun levensportret. Met behulp van pen, papier, digitale camera en scanner ontstonden fotoalbums en visuele beelden op tentoongestelde panelen.

Activiteitenbegeleider en oudere. Foto: Jenny Wesly

Op elk paneel staat een verkorte levensles of motto, zoals ‘Zeg nooit nee, als iemand je om hulp vraagt’, ‘Rust en evenwicht’, ‘Geniet van kleine dingen’, ‘Kijk vooruit en bewaar je herinneringen’. Alle panelen tezamen vertellen het verhaal van een generatie. Onder de naam Lechajiem! – proost op het (goede) leven! – werden ze tentoongesteld. Die expositie is virtueel nog steeds te bekijken en de oorspronkelijke panelen kunnen geleend worden voor tentoonstellingen.

Enkele scholen voor basis- en voortgezet onderwijs bezochten de (reële) expositie. De panelen fungeerden daarbij als geïllustreerde schoolplaten. De geportretteerde ouderen leidden de leerlingen rond, vertelden over hun le-

ven en raakten met de leerlingen in gesprek. Ter voorbereiding van hun bezoek hadden ook de leerlingen in de klas ID-cirkels gemaakt met als thema ‘Hoe zie je jezelf als je oud bent?’. De jongeren en de ouderen vergeleken hun cirkels en dat gaf aanleiding tot veel hilariteit, maar ook voor begrip voor elkaar. Het leek wel of de intergenerationele ontmoeting de jongeren rijper maakte en de ouderen vitaler. De ouderen leerden wat *chillen* betekent en de jongeren wat kousen stoppen is.

Het traject, inclusief de expositie, duurt per groep tien bijeenkomsten van anderhalf uur en bestaat uit vier stappen: ID-cirkels maken en laten toelichten, beelden daarbij maken of zoeken en laten toelichten, de expositie inrichten en scholen ontvangen.

Een groep bestaat uit acht ouderen en twee activiteitenbegeleiders. Minstens één van de begeleiders moet enige ervaring hebben met digitale fotografie en internet. De begeleiders kost het drie keer zoveel tijd als de duur van de bijeenkomsten. Zij maken met de ouderen foto's op voor hen belangrijke plekken, scannen betekenisvolle oude foto's en andere documenten, overleggen met de ouderen en elkaar, bereiden de expositie voor en leggen het contact met de scholen.

HERHALING EN VEILIGHEID

Herhaling van doel en aanpak is belangrijk. Immers, de deelnemende ouderen zullen niet alle bijeenkomsten bijwonen. Soms zullen zij verhinderd zijn om gezondheidsredenen, door afspraken elders of vanwege vergeetachtigheid. Door regelmatig doel en aanpak van de sessies te herhalen, lossen de begeleiders dit probleem op. Even belangrijk is de sfeer tijdens de bijeenkomsten. Die moet veilig, open en gezellig zijn. Pas dan is er ruimte voor het tonen van emoties en het vertellen van persoonlijke verhalen: 'Ik wist niet dat ik zoveel beleefd had!', 'Wie interesseert dat nou?', 'Ik sta paf van mezelf!', 'We hebben teveel meegemaakt!'. Levensverhalen zijn altijd emotioneel én persoonlijk.

TWIJFEL OVERWONNEN

Bij de aanvang van het proefproject spraken de ouderen er expliciet hun twijfel over uit: zou iemand in hun levenslessen geïnteresseerd zijn? De ontmoeting met de scholieren liet zien dat die twijfel ongegrond was. Dat bleek trouwens ook bij de opening van de expositie waarvoor bekenden en familieleden waren uitgenodigd. Die waren in grote getale aanwezig en hun reacties spraken boekdelen. Kinderen ontdekten aspecten bij hun ouders die ze nog niet kenden en ook de (achter)kleinkinderen stelden naar aanleiding van de panelen hun (over)grootouders

nieuwe vragen. Waarmee het adagium nog eens onderstreept werd dat elk mens een interessant verhaal is.

LITERATUUR

Abram, I. & Wesly, J. (2008). *Levenslessen van ouderen. Handleiding voor activiteitenbegeleiders in verzorgingshuizen*. Amsterdam: Stichting Leren & Jenny Wesly Focus Projecten (gratis te downloaden: www.praktijkopleiden.nl, zoek op 'levenslessen').

Abram, I. & Wesly, J. (2006). *Elkaar leren kennen = Leren van elkaar*. Utrecht: Forum & Ger Guijs.

Berg, F. van den (2009). Persoonlijke geschiedenissen in hoogte- en dieptepunten. *AS, Maandblad voor de Activiteitensector*, 30 (2), 17-23.

Virtuele expositie *Lechajiem!*:
www.focusprojecten.nl/bs/

OVER DE AUTEURS

Ido Abram (1940) studeerde filosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1990 t/m 1997 was hij daar bijzonder hoogleraar Holocaust Educatie. Hij publiceert, geeft lezingen en workshops, en ontwerpt educatieve programma's over joodse identiteit, 'opvoeding na Auschwitz' en intercultureel leren: ibhabram@xs4all.nl.

Jenny Wesly (1948) studeerde kunstgeschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Van 1971 tot 1979 woonde en werkte zij in New York. In 1981 vestigde zij zich als zelfstandig fotograaf in Amsterdam. Naast vrij werk voor publicaties ('Joods' 1987) en tentoonstellingen, geeft zij trainingen en workshops op het gebied van empowerment en fotografie: info@focusprojecten.nl.